

Een enkele reis Gemert

Tekst: Lara Nuberg // Foto's: Yara Jimmink

Al snel na het einde van de Tweede Wereldoorlog, kwam er een grote migratiestroom op gang vanuit de net uitgeroepen Republiek Indonesië naar Nederland. Totoks, witte Nederlanders, repatrieerden over het algemeen het eerst naar hun vaderland. In hun kielzog volgden vele Indo-Europeanen, Indo-Afrikanen, Peranakan Chinezen en - na het opheffen van het KNIL in 1950 - duizenden Molukkers. Voor deze grote groep oorlogsgetroffenen was de komst naar Nederland geen terugkeer. De meesten waren nog nooit eerder in Nederland geweest.

Nederland, zelf nog in puin na vijf jaar oorlog, zag de komst van al deze mensen uit de voormalige kolonie met lede ogen aan. Waar moest de regering hen onderbrengen? Er werden noodoplossingen bedacht. Zoals contractpensions, waar Indische mensen tegen betaling werden opgevangen in lege hotels en pensions. Het eten was er vaak slecht; de regels betuttelend. Dat, terwijl de kosten voor opvang werden voorgeschoten door de Nederlandse overheid. Iedere cent moest worden terugbetaald. Molukse gezinnen werden opgevangen in voormalige concentratiekampen, zoals kamp Vught en kamp Westerbork. Van de buitenwereld afgesloten en armoedige woonoorden, ingericht met het idee dat de Molukkers slechts tijdelijk in Nederland zouden blijven.

Deze eerste opvangmogelijkheden bleken onhoudbaar. Vooral toen duidelijk werd dat Nederland de kolonie Nederlands-Indië definitief was verloren en de stroom ontneemden in de jaren '50 aanhield.

Deze mensen hadden geen thuis meer en dus moest Nederland dat worden. Tel daarbij de schrijnende woningnood op waar in het naoorlogse Nederland al sprake van was en je begrijpt dat de Nederlandse overheid voor een grote uitdaging stond. Tevergeefs werd geprobeerd Indo-Europeanen en andere Aziatische bevolkingsgroepen in Indonesië of in Nederlands Nieuw Guinea te houden. Er zat niets anders op: er moest een flink aantal woningen worden bijgebouwd.

Zo ook in het Brabantse dorpje Gemert. Dit dorp was tijdens de oorlogsjaren compleet in verval geraakt. De meeste woningen waren in slechte staat, het elektriciteitsnetwerk was niet in orde, er waren problemen met de water aan- en afvoer en ruim tweehonderd jonge gezinnen woonden noodgedwongen bij hun (groot)ouders in. Direct na de oorlog zette de burgemeester van Gemert zich dan ook in om nieuwbouw te realiseren; een verzoek waar geen ruimte voor was in het al overspannen nationale woningbouw programma.

bouw van 242 nieuwe woningen, waarvan 120 voor Indische gezinnen. De Gemertse bevolking kreeg nieuwbouw, de Indische gezinnen een thuis. Met de komst van deze laatste groep, voornamelijk gezinnen van oud-KNIL-militairen, groeide de Gemertse bevolking in één klap met bijna 10%. Burgemeester De Bekker besloot daarbij dat de woningen van Indischen en Gemertenaren om en om moesten worden gebouwd, zodat de integratie soepeler zou verlopen.

Pas toen het Ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting in 1950 een aantrekkelijke regeling presenteerde, kwam daar verandering in. Iedere Brabantse gemeente kreeg een vergunning om 20-25% extra woningen voor de eigen bevolking te bouwen, indien de helft van de nog te realiseren nieuwbouw was bestemd voor Indische gezinnen. Na een vergadering van anderhalf uur ging het gemeentebestuur van Gemert akkoord: Er werd besloten tot de

Hoe hebben deze Indischen én Gemertenaren dit eerste integratieproject in Gemert beleefd? Yara Jimmink en Lara Nuberg spraken voor *Moesson* met vijf getuigen van die roerige jaren vijftig.

*Dit artikel kwam tot stand dankzij een subsidieregeling van het Steunfonds voor Journalisten. Meer weten over Indisch Gemert? Lees het boek *Enkele reis Indië-Gemert* van Rob de Haas.

(advertentie uit 1958)

OPROEP VAN DE V. V. D.
gericht aan de
GEREPATRIEERDEN UIT INDIË
DE VOLKSPARTIJ VOOR VRIJHEID EN DEMOCRATIE
belegt speciaal voor U een koempoelan op 6 Maart te 8 uur n.m. in de bovenzaal van de GALERIJ, Laan van Meerdervoort 419 A. te Den Haag
Op deze avond zullen de Heer G. RITMEESTER, Lid van de Tweede Kamer en Mr. L. TH. (BOB) VERVLOET, vroeger Officier van Justitie, o.a. te Makassar en te Semarang. U uitleggen waarom het in Uw belang is bij de a.s. verkiezingen te stemmen op de V.V.D., de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie.
Uw aller opkomst is dringend gewenst!
Geeft dit bericht ook door aan anderen. Toegang vrij.

Mevrouw Rijnders - van Dorsten (Bandung)

'In Nederlands-Indië was mijn man militair bij het KNIL. Na de onafhankelijkheid had hij de keuze om in Indonesië te blijven en te werken voor de TNI, het Indonesische leger. Dat wilde hij niet. Hij was bang voor wraak van pemoeda's. Tijdens de Bersiap hadden we hen vaak gehoord, dan hoorden we hen aankomen verderop in de heuvels. Gelukkig hebben ze ons huis overgeslagen.

Ik vond het spannend om naar Nederland te gaan. Ik was er nooit geweest en liet alles maar over me heen komen. Bij aankomst droeg ik geen kousen en mijn jas ging niet dicht door mijn zwangere buik. Koud! Eerst werden we op bussen gezet en opgevangen in een hotel in Valkenburg. We kregen er een klein kamertje, waar we alles in moesten doen. Zelfs koken. Op zo'n Alladin kachelkje. Dan kookte ik rijst met een paar gerechtjes. We hebben daar drie maanden gewoond en in die periode ben ik ook bevallen van ons eerste kind.

Toen we het huis in Gemert kregen aangeboden was ik dolblij. Mijn man ging kijken en regelde de inboedel. Daarvoor kregen we een meubelvoorschot. We waren verplicht om de meubels te kopen bij Gemertse winkeliers. We hebben tot op de laatste cent alles moeten terugbetalen. Hetzelfde geldt voor onze kleding. Onze bonnetjes werden gecontroleerd door iemand van de Dienst Maatschappelijk Werk. Heel denigrerend.

Op de dag dat we introkken in het nieuwe huis, zag ik direct hoe wankel de stoelen waren die de Gemertse winkeliers hadden geleverd. Ze leken wel tweedehands.

'Ach jong,' zei ik tegen mijn man. 'Laat maar, we kopen later wel nieuwe.'

In de nieuwe buurt in Gemert, werden Indische mensen en Gemertenaren om en om geplaatst. Eerst mengde het niet. We waren

toch vreemdelingen voor de mensen daar. Later is het goed gekomen, daar hebben wij ook ons best voor gedaan. Dan bracht de boerin melk naar ons en zei: 'Hier hedde gij melk en mik veur die kindjes.' Ik heb het dialect nooit overgenomen. Wel heb ik geprobeerd om

iets van Indië naar Gemert mee te nemen. Het eten natuurlijk, maar ik ben ook altijd aan Javaanse dansen blijven doen.'

Mevrouw Mulders-van Kessel (Gemert, 1930)

'In 1951 werd ik gezinsverzorgster bij de Indische gezinnen in Gemert. Ik had daarvoor net een éénjarige opleiding afgerond. Die was niet specifiek gericht op het helpen van mensen uit Indië. Je leerde er een gezin draaiende te houden.

Het huishouden doen, het opvoeden van kinderen. Van te voren werd niets verteld over de families waar je kwam te werken.

Ik kende alleen de grote lijnen over Nederlands-Indië, maar ik zag al

snel van dichtbij hoe zwaar de overgang was, van Indonesië naar Nederland. Op een van de eerste dagen kwam ik bij een vrouw binnen die op het punt stond van een tafel te springen. Ze wilde een miskraam veroorzaken. Als ik daar

nu aan denk, krijg ik er nog kippenvel van.

Als gezinsverzorgster moest ik met alles helpen, want alles was nieuw in Nederland. En het was erg veel voor de moeders. De vaders werkten de hele dag op de luchtbasis Volkel. De vrouwen waren alleen met de kinderen en met hun heimwee. Soms trof ik hen huilend aan. 'Zeg maar niets tegen mijn man hoor,' zeiden ze dan. Binnen de gezinnen werd weinig gesproken over de nare dingen, ze wilden elkaar sparen.

Ik zag de kinderen opgroeien en ging me aan de families hechten. Dat was niet de bedoeling. Van hogerhand werd verwacht dat ik mijn werk deed en dan naar huis ging. Dat deed ik niet. Ik bleef vaak hangen of liep na een werkdag nog even langs. Bij de familie De Haas was het een zoete inval en ik mocht altijd blijven eten.

Als ik terug denk aan die periode, vind ik het een heftige tijd. Ik heb me veel geërgerd aan mensen in Gemert. Velen hebben geprofiteerd van de Indische mensen. Door hun slechte spullen voor de inrichting van hun huis te verkopen. Of 'dakhaas', doodgeschoten kat die als haas werd verkocht. Zelfs mijn broer vond het moeilijk mijn betrokkenheid te begrijpen. 'Dat is toch leuk voor ze, dat ze met de boot naar Nederland zijn gekomen,' zei hij. Hij begreep niet dat die mensen voor de kanonnen hadden gestaan en alles waren verloren.'

Mevrouw Schoonings (Gemert, 1925)

'Toen de nieuwe wijk in Gemert werd gebouwd, woonde ik in bij mijn ouders. Één kamertje hadden we. Mijn man, ik en drie kinderen. Als ik naar bed wilde moest ik eerst over het ledikantje heen stappen.

De aankondiging dat er een nieuwe wijk werd gebouwd en dat er ook Indische mensen werden geplaatst, zorgde bij ons niet voor opschudding. We waren juist blij dat we eindelijk een huis kregen. Wel vonden we het in het begin moeilijk. We wisten niet goed hoe we met die Indischen om moesten gaan. Het was nieuw. Mijn zoon zei: 'Mam, kijk eens hoe zwart die mevrouw is!'

Ik kan me de eerste kennismaking met ons buurjongetje ook nog goed herinneren. De tuinen waren aan de achterkant helemaal open en mijn man had een lijntje gespannen voor de was. Daar had ik twee nylon kousen aan gehangen. Toen kwam dat kleintje naar buiten en ging zo aan die kousen hangen. In Indonesië droeg niemand kousen dus hij wist niet wat het was. Ze waren direct kapot. Ik heb erom gelachen! Zijn moeder, mevrouw Schuytemaker, bood direct aan om nieuwe te kopen. Maar dat hoefde van mij niet. Ik had er nog genoeg thuis.

Het is goed dat de gemeente dat zo gedaan heeft. De Indischen en Gemertenaren bij elkaar. Het is een hele hechte buurt geworden, het contact is altijd goed geweest. Wij vonden het in het begin misschien moeilijk, maar dat gold voor de Indische gezinnen net zo goed. Voor hen was immers ook alles nieuw. Mijn man heeft hen veel geholpen.

Met het aanmaken van de kachel bijvoorbeeld of met het witten van de muren.

Uiteindelijk kwamen we vaak bij elkaar over de vloer. De kinderen

ook. Ik ben peettante geworden van een paar kinderen Schuytemaker en hun kleinkind heeft een tijdje bij mij in huis gewoond. Ik heb mevrouw Schuytemaker stampot leren maken. Zij heeft mij het recept voor rissoles geprobeerd uit te leggen, maar dat is niet gelukt.

Ik kreeg het niet voor elkaar. Veel te dik, werden mijn pannenkoekjes. En die van haar waren gewoon véél lekkerder!'

De heer Heyne (Bandung, 1939)

‘Toen wij hier in Gemert kwamen deed mijn moeder niets anders dan huilen. Huilen, huilen, huilen. Ze zei: ‘Is dit onze toekomst?’ Voor de deur van het huis was helemaal niets. Alleen een zandweg, een modderpoel. Verderop een

weiland met koeien. Er waren geen winkels in de buurt. De kruidenier kwam langs en bracht de boodschappen. Mijn moeder had er geen idee van dat hier nog veel meer zou worden gebouwd. En zij en mijn vader hadden natuurlijk

veel meegemaakt, in Indië. Daar werd niet over gesproken. Mijn vader zei alleen: ‘Dat ligt achter ons. Zorg jij maar dat er nooit meer oorlog komt.’

In het begin waren mijn ouders een

beetje terughoudend, afwachtend. Maar de Gemertse mensen waren nieuwsgierig en zochten toenadering. Ik kreeg ook snel vriendjes, zowel Indische als Gemertse. Dat ging heel ongedwongen. We kwamen bij elkaar over de vloer en zo leerden ook onze ouders elkaar kennen.

★ ★ ★

Jaren later is de BINGO ontstaan. Een vereniging die stond voor Band Indië Nederland Gemert en Omstreken. Daarmee werd iedere maand een dansavond georganiseerd. Het was de tijd van de Indorock en ik speelde als drummer in de Killian Brothers, het eerste Indobandje van deze omgeving. De avonden waren heel populair, zowel onder de Indische mensen als de Gemertse bevolking. Ze vonden het geweldig. Nog steeds wordt erover gepraat.

Met de Killian Brothers hebben we ook bijgedragen aan het doorbreken van standenverschillen. Eerst werden we geboekt bij twee aparte gelegenheden in Gemert. Op de ene plek, De Vossenkamp, mocht iedereen komen, maar in Hotel de Keizer waren alleen kinderen van de middenstand toegestaan. Die moesten ook netjes gekleed. De jongens met een dasje, bijvoorbeeld.

★ ★ ★

Wij vonden dat niet kunnen, het gescheiden spelen voor arbeiders en de middenstand. De leider van onze band heeft dat toen tegen de eigenaar van De Keizer gezegd. Uiteindelijk werd daarom iedereen toegelaten tot de dansavonden. Voordat wij daar speelden was er in De Keizer nooit iets te doen, maar dankzij onze band was het er altijd propvol.’

Mevrouw van Dam (Bandung, 1940)

Gelukkig woonden verderop in de straat een familie die wij al kenden uit Indië. Daar trok mijn moeder ook veel mee op. Ikzelf heb het hier altijd heel erg leuk gevonden. Als kind ervaar je zo’n overgang toch anders.

Mijn moeder is uiteindelijk honderd jaar geworden. Nu is het zo dat in Gemert iedere bewoner die honderd wordt, een bankje krijgt met een naamplaatje. In de wijk waar wij terecht kwamen, zijn veel jaren vijftig woningen inmiddels gesloopt en vervangen voor

nieuwbouw. Maar het bankje voor mijn moeder staat daar nog wel. Een Javaanse vrouw, honderd jaar oud geworden in Gemert.’

‘Mijn tiende verjaardag heb ik nog lekker in Indonesië gevierd. Een maand later stapten mijn ouders en ik op de boot naar Nederland. Het was oktober 1950. Eerst werden we ondergebracht in een pension op drie hoog. Een paar maanden daarna kregen we het huis in Gemert toegewezen. Ik hoor het mijn moeder nog zo zeggen: We zouden een huis krijgen waar de tafel bij binnenkomst al voor ons gedekt was.

★ ★ ★

Toen we in onze nieuwe woning kwamen waren de muren nog kletsnat, die waren net klaar. En het was koud en leeg. Er was helemaal geen gedekte tafel. De bewoners van de huizen die voor die van ons waren opgeleverd, konden kiezen uit drie soorten inrichtingen. Allemaal van Gemertse winkeliers. Voor ons was dat niet zo. Wij moesten zelf met het meubelvoorschot meubels uitkiezen bij een winkel in Gemert. Mijn vader lag al snel in de clinch met de meubelmakers hier. Hij maakte zelf meubels in Indië, dus hij zag dat de kwaliteit niet goed was. ‘Je vraagt er veel te veel voor,’ zei hij. Hij zag dat we bedonderd werden.

★ ★ ★

Voor mijn moeder, een volbloed Javaanse, was de overgang naar Nederland groot. Ze vond het verschrikkelijk en zei steeds: ‘Wat doen we hier toch?’ Van iemand van de Dienst Maatschappelijk Werk leerde ze aardappelen schillen. Schillen kon ze al, maar dat deed ze van zich af. Hier moest je schillen naar je toe. ‘Hebben, hebben, hebben, is het hier,’ zei mijn moeder. ‘En wij geven, geven, geven.’

★ ★ ★

